

Triglavův ořech, symbol stromu života — ruská bříza, podobně uctívány jeřáb u Severanů, osika a vrba jako ochrana proti zlým silám, jalovec nebo hloh proti nemocem. Přírodní náboženství Slovanů nezná výhradně kult pod širým nebem, ačkoli „chrám lesa“ se i dnes může jevit jako místo hodnotnější k vzdání úcty, přirozenější k vroucnosti a radostnější k poselství lásky než opracovaný, případně pozlacený kámen či trám. Pobaltští Slované prosluli chrámovou kulturou; k nejpozoruhodnějším objevům vyvracejícím hypotézy o cizích vlivech došlo u Meklenburku nedávno, v 70. letech.

Les. Zdroj volnosti živých tvorů a krásy živých tvarů. Renesance měla předchůdce, který k přírodě zaujal postoj nekonvenující s dosavadním křesťanstvím. František z Assisi (1182—1226) viděl ve zvířatech bratrsky blízká stvoření, s nimiž se dorozumíval beze slov a prokazoval jim lásku. Renesanční krajinářství s projevy v umění, zahradní architektura, nově nalezený jiný smysl pobytu v přírodě — to vše vycházelo nikoli už z odstupe v úctě a bázni, ale z pocitu blízkosti a radování. Pojmy jako les fontainebleauský nebo bouloňský lesík nenavozují představy utilitární.

Les. Hřbitov stejnověkových kmenů jednoho druhu introdukovaného jehličnanu, jindy bezlesí se stopami po pařezech, závaný štiplavého smogu. Starozákonní představy, že posláním člověka je panovat nad přírodou, ovládnout ji. Trochu pozdní poznání, že vše živé má stejný základ jako náš vlastní život, že veškerý život je tajemství, že nám nezbyvá než se nechat zcela proniknout tajemstvím bytí a života, alychom dospěli do duchovního vztahu se světem, jež Albert Schweitzer nazval úctou k životu. Kosmocentrické pojetí „rozšířených práv“ radikálních ekologických hnutí dneška přiznává právní subjektivitu nejen všem živým, ale i neživým přírodním objektům, kterým chybí schopnost vnímání. Rovnost přiležitosti v ekologickém významu bez-

děky předestírá sylogismus G. Batesona: „Tráva umírá, člověk umírá, člověk je tráva.“

„A tož vyslovím to hlavní a největší slovo: lesy... Nekonečné a nepropustné hvězdy rostoucí náletem, staré a věčně se rodící, bujející po svém, tak husté a kompaktní, že to je jedna hmota... nenabažíš se toho, člověče, a nedokoukáš se té vegetační plnosti.“ (K. Čapek).

Víme, že řešení globálních problémů se odehrává na lokální úrovni stejně jako náprava věcí obecných začíná u morálky mne samého, jednotlivce. Morálka činu je fundamentem vědomí, že ekologická stabilita podmiňuje „trvale udržitelný

rozvoj“ života. Souzní s niternou potřebou dotvoření (nikoli znetvoření) založeném na využití (nikoli zneužití) poznání a na citlivém vnímání světa. To, co v novodobé vizi krajiny figuruje jako „biocentra, biokoridory a interakční prvky“, zahrnuje i „imisi stadia“ lesa, která považuje za oázy možné sukcese v modelu vývoje zhroutených ekosystémů. Etika dotváření v respektu k již stvořenému vychází z postoje spolupráce s přírodou, k němuž Evropa spěla po staletí. Možná, že právě to je hledaný princip, s nímž vstupujeme do „nové smlouvy“ bytí.

Pavel Kovář

Alternativní zemědělství — jedna z cest ke zlepšení životního prostředí

Stav životního prostředí v naší zemi je důsledkem antropogenní činnosti kritický. Kořistnický přístup člověka k přírodě způsobil negativní změny v atmosféře, vodě, půdě i krajině. V prostředí, ve kterém žijeme, se hromadí cizorodé látky, které vstupují i do potravního řetězce. Tento negativní vývoj je jednou z příčin zhoršování zdravotního stavu obyvatelstva a stagnace délky života. Mají-li být zachovány alespoň stejné možnosti pro život dalších generací, musí být zastavena degradace životního prostředí.

Zastavení devastace prostředí a obnova napáchaných škod z minulého období je cílem Koncepce státní ekologické politiky, kterou vypracoval Federální výbor pro životní prostředí a schválila jí vláda ČSFR Usnesením č. 511 dne 26. 7. 1990.

Jednou z navrhaných cest nápravy vztahu mezi člověkem a biosférou jsou nekonvenční formy hospodaření v krajině. Právě jejich realizaci podporuje rozvoj alternativních systémů zemědělské produkce. Zásady Státní ekologické politiky pro ekologizaci zemědělství a potravinářství jsou v mnohém velmi shodné s mezinárodními směrnici hnutí pro alternativní zemědělství (IFOAM).

Běžně používaný pojem alternativní zemědělství je souhrnným názvem pro řadu ekologicky vhodných alternativních zemědělských systémů a metod šetrnějších pro přírodu, zabezpečujících biologicky hodnotnější produkci. Tyto systémy mají nejružnější názvy (např. ekologické, organobiologické, organické, biodynamické, biologické, makrobiotické zemědělství a pod.) a jsou

založeny na rozdielnych filosofických prístupoch. Jejich spoločným cieľom je produkcia zdravých potravín s vysokou nutričnou a biologickou hodnotou, podpora prirodzenej pôdnej úrodnosti, efektívne využívanie prírodných zdrojov, využitie biologických a energetických cyklů. Usilujú o odstránenie všetkých forem znečistenia zemiedľskej produkcie. Výrazná je u týchto systémů zmena vzťahu človeka k prírode z kořistníckeho prístupu na spoluprácu s prírodou a vyloučenie nadvlády nad ní.

Při zavádění alternativních zemědělských systémů máme v naší republice zpoždění více jak 20 let za vyspělými státy, které produkují biopotraviny a uplatňují ekologicky vhodné způsoby hospodaření v krajině. V našich podmínkách se začínají tyto systémy výrazněji rozšiřovat teprve od r. 1989. Vznikají skupiny producentů, zpracovatelů a obchodníků s biopotravinami, které se sdružily do svazů např. Probio (sev. Morava), Biowa (východní Čechy), Libera (okolí Prahy), Naturvita, Alteco (jižní Morava). Na výzkumu problematiky alternativního zemědělství se významně podílí i Vysoká škola zemědělská v Praze. Protože tato oblast má přímou vazbu na životní prostředí, vytváří se při Ústavu pro životní prostředí v Ústí nad Labem Středisko alternativního zemědělství, které chce ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství ČR i existujícími svazy přispět k realizaci zásad Státní ekologické politiky.

I když lze předpokládat, že biopotraviny do roku 2000 dosáhnou maximálně 5 % z celkové produkce potravin, má alternativní zemědělství i přes řadu bariér své místo v zemědělství našeho státu. Využitím některých jeho poznatků v konvenční zemědělské výrobě lze vytvořit předpoklady pro ekologizaci agrárně-potravinářského komplexu a v konečném důsledku pro zdravou a racionální výživu ve 21. století.

Vytváření krajiny s vyšší ekologickou stabilitou, šetrnější způsoby hospodaření, nižší vstupy energií, racionálnější využití statkových

hnojiv, biologické metody boje proti škůdcům, vyloučení chemikálií, nejsou jenom cesty k získání zdravých potravin a zlepšení zdravotního

stavu našich obyvatel, ale přispějí i k záchraně naší tolik zkoušené přírody.

Jaroslava Vráblíková

Uplatnenie princípov ekologickej politiky pri optimalizácii rozvoja územných celkov

Jedným z hlavných cieľov novej ekologickej politiky v ČSFR je obnoviť dynamickú rovnováhu medzi spoločnosťou a životným prostredím. K základným princípom, z ktorých táto politika vychádza a ktoré tvoria východiskové body aj pri tvorbe návrhu zákona o ochrane životného prostredia, môžeme zaradiť:

- *Princíp komplexnosti:* vyjadruje požiadavku celkového zlepšenia kvality životného prostredia, teda nie iba jeho vybraných častí.

- *Princíp priamej zodpovednosti za škody* spôsobené na životnom prostredí: znečisťovateľ, alebo ten, kto narušuje životné prostredie, nesie za svoje konanie priamu zodpovednosť. Tým na neho vzniká tlak, aby uplatňoval bezodpadové technológie, podporoval technický rozvoj, bol zainteresovaný na ekologickej výchove.

V tejto súvislosti sa v našej legislatíve po prvý raz zaviedol termín ekologická ujma. Predstavuje ju napr. strata ekologických funkcií ekosystémov, narušenie ekologickej stability v krajine atď. Novú dimenziu získava aj ekologická stabilita krajiny, ktorá sa začína chápať

ako špecifický prírodný zdroj, čo mení aj spôsob jej posudzovania a hodnotenia. Náhrada za ekologickú ujmu sa bude uskutočňovať predovšetkým tak, že sa vytvoria podmienky na obnovenie prirodzených funkcií ekosystémov a odstránia sa ostatné vyvolané environmentálne škody. Ak to nie je možné, budú sa škody kompenzovať náhradným spôsobom alebo finančne.

- *Princíp prevencie:* tvoria ho dôsledný a komplexný monitoring zložiek životného prostredia, jeho pravidelné vyhodnocovanie a kvalifikovaná interpretácia rozsahu zmien a ich trendov. Sledovanie zmien musí byť vzájomne porovnateľné. Okrem toho sa musia spracovať špecifické formy prevencie.

K ďalším preventívnym opatreniam môžeme zaradiť rešpektovanie prípustnej zaťažiteľnosti krajiny a jej zložiek jednotlivými spoločenskými aktivitami s osobitným prihliadnutím na typ funkčného využívania krajiny. Vo vyspelých krajinách je súčasťou všetkých významných investičných zámerov a zásahov do životného prostredia povinné hodnotenie ich dopadu a posúdenie kumulatívnych efektov.